

<https://helda.helsinki.fi>

Visuaaliset menetelmät ja muutoksen kuvaaminen

Hilander, Markus

2016

Hilander , M & Kuoppa , J 2016 , ' Visuaaliset menetelmät ja muutoksen kuvaaminen ' ,
Versus , Vuosikerta. 6 , Nro 1 , Sivut 1-4 .

<http://hdl.handle.net/10138/307128>

---

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Markus Hilander ja Jenni Kuoppa

Visuaaliset menetelmät ja muutoksen kuvaaminen

Kuvat ja visuaalisuus ovat aina kuuluneet niin arkeen kuin tutkimukseen. Digitalisoitumisen myötä kuvien läsnäolo arjessa on saanut yhä uusia piirteitä. Samalla kiinnostus visuaalisia metodologioita kohtaan on lisääntynyt: ne mahdollistavat toisenlaisen tiedon tuottamisen ja välittämisen sekä sallivat tutkimukseen osallistujien ilmaista itseään muillakin tavoin kuin kirjallisesti (Mustola *et al.* 2015).

Järjestimme Maantieteen päivillä Tampereella lokakuussa 2015 visuaalisiin menetelmiin ja kaupungin muutokseen keskittyneen työryhmän. Sessiossa esiteltiin ja kokeiltiin kuvien, erityisesti sarjakuvan, mahdollisuuksia kaupunkiympäristön muutoksen esittämisen, tutkimisen ja tuottamisen keinoina. Työryhmässä pohdittiin, millainen rooli kuvalla voi olla paikkojen tutkimisessa, miten paikkojen muutosta voidaan kuvittaa, miten kuvia rakennetaan ja miten ne toimivat poliittisena välineenä. Miten syntyy kuvien muutosvoima? Työpajassa kuultiin alustukset Hanna Weseliuselta, Ilona Lehtoselta ja Jon Thuresonilta. Aalto-yliopiston valokuvataiteen yliopistonlehtori Hanna Weselius puhui kuvilla vaikuttamisesta ja kuvien takana olevista agendoista käyttäen esimerkkinä muun muassa Helsingin Sanomissa julkaistuja kuvia Vuosaaresta. Weselius osoitti, miten paikan imagoa voidaan ohjata kuvien avulla haluttuun suuntaan: valoa säteilevillä kesä- ja rantakuvilla paikasta luodaan positiivisia konnotaatioita (ks. esim. Helsingin Sanomat 8.7.2014) ja synkillä kuvilla ja verbaalisilla kertomuksilla vahvistetaan ihmisten negatiivisia mielikuvia. Toisen puheenvuoron pitivät The other guide to Tampere -sarjakuvaa (kuva 1) tekemässä olleet Ilona Lehtonen ja Jon Thureson. He pohtivat sarjakuvan mahdollisuuksia ympäristön kuvaaja-

na sekä tutkimuksen ja keskustelun väylänä käyttäen esimerkkinä omaa opaskirjaksi naamioitua sarjakuva-albumiaan.

Alustukset korostivat kysymyksiä siitä, miten visuaalisilla esityksillä voidaan pyrkiä neutraaliuteen ja ”tuotettuun aitouteen” ja toisaalta voimakkaisiin vaikutelmiin. Oli kyse journalismista, tutkimuksesta tai tietoisesta liikkeestä dokumentaarisen ja fiktiivisen rajapinnoilla, kuten Other guide -albumissa, kertoja ja kuvaaja valitsee, miten hänen äänensä ja katseensa tulevat esiin lopputuotoksesta. Esimerkiksi The other guide to Tampere -sarjakuva-albumin episodeissa kaupungista keskustelevat sekä tekijät että haastateltavat. Tekijöiden rooli keskustelujen suodattajina ja sisältöjen tuottajina on siten selvästi esillä.

Jones & Evans (2011) esittävät viihdyttävästi sarjakuvan keinoin, miten koko tutkimuksenteon prosessi voi olla täynnä tietoisia ja sattumanvaraisia valintoja ja suunnanmuutoksia. Niiden kautta tekijät luovat tutkimustaan rahoitushakemuksesta aina tulosten esittämiseen niin akateemiselle kuin laajemmille yleisöille. Visuaalisia menetelmiä voidaan käyttää eri vaiheissa paljastamaan kielelle hämäriksi jääviä merkityksiä, kokemuksia, tunteita, tutkijarooleja tai vaikuttamisen paikkoja.

Sarjakuva voi olla hyvä menetelmä myös tiivistää oleellinen. Voisiko posterin tai konferenssiesityksen esittämistä kokeilla sarjakuvan muodossa? Sarjakuvassa myös muutoksen esittämiseen voi löytyä uusia tapoja: aikahypyt mahdollistuvat. Tutkimuksen tai vaikkapa osallistavan kaupunkisuunnittelun kohteena olevat ihmiset käsityksineen ja kokemuksineen voivat päästä niin kuvittajiksi kuin sarjakuvasankareiksi. Kumpikin tarjoaa heille uusia rooleja tutkimuksen tai suunnittelun tarinankerronnassa (vrt. Throgmorton 1996).

Kuva 1. Ote The other guide to Tampere -sarjakuvasta, jossa pohditaan tamperelaista graffiti-kulttuuria (Hakula, Thurson, Lehtonen & Levonoja 2015: 43).

Versus-työpajassa yleisö pääsi kokeilemaan sarjakuvan tekoa ja rakentamaan tarinoita tamperelaiseen kaupunkimaisemaan. Kuvaparien avulla pohdittiin paikkojen muutospotentiaalia. Yhdessä kuvaparissa oli kaksi samanlaista Tampereelta otettua kuvaa, joiden päälle oli liimattu kaksi puhekuplaa. Yleisö kuvitti muutosta piirtäen alemman kuvan päälle haluamiaan elementtejä, kuten viheralueita, polkupyöriä, katuvaloja ja ihmisiä. Lisäksi muutosta kuvattiin kirjoittamalla hahmoille repliikit puhekupliin sekä ”ennen” että ”jälkeen” kuvaan.

Menetelmä sai osallistujat tuottamaan intuitiivisia ja nopeita näkemyksiä paikoista. Esimerkiksi osallistavan kaupunkisuunnittelun keinovalikoiman osana se voi ruokkia keskustelua niin paikkojen nykytilasta kuin toivottavista tulevaisuuksista. Keskustelukuplien piirtäminen kuvaan voi näyttää myös oman position suhteessa paikkaan ja auttaa kuvittelemaan muitakin mahdollisia toimija- ja kokijapositioneja sekä niistä käsin muodostettuja tulevaisuuden toiveita. Seuraavat sitaatit ovat otteita kuplien välityksellä työpajassa käydystä keskustelusta:

Rantamaisemassa...

- *Mä tuun tänne rauhoittumaan ja kättelemaan järvelle ja kuuntelemaan*
- *Ai mitä kuuntelemaan? Eihän täällä kuulu mitään!*
- *Se on just se pointti.*
- *Kotimaassani ei ikinä olis näin tyhjää paikkaa. Miten tällasessa kuuluu olla?*
- *Tyhjää?! Yksinkertaisesti.*

Katunäkymästä...

- *Mist tää on? On kyl ruma ja tylsä-*
- *Ehkä Tampereelta. Ehkä sen onkin Turusta.*
- *No ei kyl oo! Siä on jokea ja puistoja enemmän. (...)*
- *No nythän täst tuli ihan ku joku Amsterdam.*
- *Harmi vaan et on niin pilvistä*
- *Niin. Mitäs me tehdään noille lauhderänneille kun ne jäätyy ja tulee täyteen lunta.*
- *Alamäkiluistelu on aika pop-laji.*

Työpajassa alkanut keskustelu visuaalisista menetelmistä paikkojen ja niiden muutoksen kuvaamisen, suunnittelun ja siihen osallistumisen sekä vaikuttamisen välineinä jatkuu käsillä olevassa

Versus-julkaisussa. Maiju Nurminen ja Jaakko Linkamo käsittelevät teksteissään paikkojen, erityisesti *kotipaikkojen*, dokumentaatiota ja samalla identiteetin rakentamista. Nurminen kuvaa digitalisaation luomia uusia mahdollisuuksia esitellessään tamperelaisten asukkaiden roolia kaupunkihistorian kuvaajina. Asukkaat kuvaavat heille merkityksellisiä paikkoja, tapahtumia ja ilmiöitä ja jakavat kuviaan sosiaalisessa mediassa. Tämä avaa kiinnostavia kysymyksiä museoinstituution ja kaupungin viranomaistahojen sekä kaupunkilaisten välisen yhteistyön mahdollisuuksista kaupunkikuvan talentamisessa. Linkamo puolestaan kurkottaa kauemmas historiaan esittäessään kaksi kuvitteellista julistetta neuvostoliittolaisesta kotiseutuliikkeestä ja sen kokemista muutoksista. Ulkoasultaan julisteet toistavat laatimisajankohtansa, 1920-luvun ja 1950-luvun, neuvostojulisteen perinteitä ja sisältöjä. Linkamo on julisteiden kautta eläytynyt historialliseen aiheeseen ja tuo sen samalla elävämmäksi lukijoille julisteiden kautta.

Riina Lundman ja Minna Santaaja puolestaan keskittyvät visuaalisiin menetelmiin kaupunkiympäristöjen vaihtoehtoisten tulevaisuuksien kuvittajina. Menetelmät toimivat keinoina saada asukkaat ja kansalaiset paremmin mukaan näiden tulevaisuuksien hahmottamiseen. Lundman havainnollistaa Pernon huonokuntoisen koulurakennuksen mahdollisista tulevaisuuksista videokuvausella tuotettuja tarinoita sarjakuvan muodossa. Videokuvaa on käytetty toistaiseksi vielä niukasti kaupunkitilan muutosta koskevan tiedon havainnollistamisessa. Lundmanin esimerkki herättääkin monia kiinnostavia kysymyksiä muun muassa tutkijoiden ja asukkaiden roolista sekä yllättävistä käänteistä, jotka osallistavan prosessin jälkeen kehystävätkin ja politisoivat uudelleen kysymyksen koulun tulevaisuudesta.

Santaaja pohtii monipuolisesti kaupunkisuunnitteluun ja sen visuaalisiin esityksiin sisältyvää retoriikkaa, valtasuhteita ja yhteisymmärryksen ituja ja mahdollisuuksia. Hän kuvaa, miten visuaalisia menetelmiä kokeiltiin täydennysrakentamisen havainnollistamisessa Tampereella. Parhaimmassa tapauksessa visuaaliset menetelmät ja osallistuva yhteissuunnittelu voivat purkaa vastakkainasettelua asukkaiden ja kaupunkisuunnittelijoiden välillä.

Kansalaisten ja asukkaiden taito lukea, tulkita ja tuottaa erilaisia visuaalisia esityksiä korostuu. Visuaalisen kriittisen lukutaidon merkitys ymmärrettäinkin jo peruskouluopetuksen yhtenä tavoitteena. Markus Hilander käsittelee sarjakuvaa omassa kirjoituksessaan maantieteen didaktiikasta käsin. Hän kirjoittaa ”tyhjien ruutujen” täyttämisestä eli

sarjakuvien piirtämisestä koulumaantieteessä. Menetelmä voi edistää nuorten maantieteellistä ajattelua ja vahvistaa heidän kriittistä medialukutaitoaan. Samalla nuoret oppivat työskentelemään luovasti, esittämään abstrakteja aihepiirejä, soveltamaan maantieteellistä tietoa ja pohtimaan kuvien edustamaa arvomaailmaa.

Toivomme, että Versuksen kirjoitukset rohkaisevat lukijoitamme kokeilemaan visuaalisia menetelmiä ennakkoluulottomasti myös omassa tutkimus- ja opetustyössään. Oivaltavia lukuhetkiä!

Lähteet

- Hakula, A., Thureson, J., Lehtonen, I. & Levonoja, S. (2015). *The other guide to Tampere*. Finnish Association of Architects, Helsinki. 18.2.2016, <http://www.tampereotherguide.com/>
- Helsingin Sanomat (8.7.2014). Etelä-Eurooppa löytyy Itä-Helsingistä. Vuosaari voitti HS:n Kaunein kaupunginosa -äänestyksen. Kuvakooste, Datajournalismi. 22.2.2016, <http://www.hs.fi/datajournalismi/a1305845401872>.
- Jones, Phil & Evans, James (2011). Creativity and project management: a comic. *ACME: An international E-journal for Critical Geographies* 10:3, 585–632.
- Mustola, M., Mykkänen, J., Böök, M. L. & Kärjä, A.-V. (2015). Johdanto. Teoksessa Mustola, M., Mykkänen, J., Böök, M. L. & A.-V. Kärjä (toim.). *Visuaaliset menetelmät lapsuuden- ja nuorisotutkimuksessa*. Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki, 11–20.
- Throgmorton, James A. (1996). *Planning as persuasive storytelling. The rhetorical construction of Chicago's electric future*. The University of Chicago Press, Chicago.